

Ellinge i 1700-tallet

Ellinge sogn bestod af tre bebyggede områder: Ellinge by, Pårup og Bækstrup. I Ellinge by lå der 18 gårde og nogle huse indeklemmt mellem hinanden, deraf 9 gårde i Kirkeballe, hvor to af gårdene var bygget sammen. I Pårup lå tre gårde på række, og det samme var tilfældet i Bækstrup. Til hver gård hørte en have og en toft, d.v.s. et stykke jord på nogle få skæpper land, beliggende umiddelbart ved gården. Toften var adskilt fra fællesskabet og kunne dyrkes af hver enkelt fæster efter behov. For enden af gaden fandtes et led, forsynet med hængsler og klinke, og et andet led stod ud for Annexgårdens have, hvor Pårupvejen går. Mod vest har åen erstattet ledet. De tæt sammen liggende gårde og huse med haver og ledene har gjort Ellinge by til et lukket hele, hvor man kunne slippe kreaturerne løs til vanding i gadekæret, uden at de kunne komme ud af byen. Den flade Ellinge by med dens dårlige vandafledning, og hvor svin og fjerkræ havde deres opholdssted, har været en sand mudderpøl. Man brugte derfor i stor målestok heste til at befordre sig fra et sted til et andet i byen. Steffen Madsen, der er født 24. januar 1837 fortæller herom:

»I min barndom fortalte en gammel kone, de havde gårdøg adskillige steder, det var en gammel stadig hest, som havde sit stade i en mands port; når nogen af gårdens beboere ville på besøg eller et ærinde i byen, være sig mand eller kvinde, ikke mindst de sidste, så steg de på ryggen af gårdøget og satte af sted til den anden mands port, steg så af hesten og lod den gå ene tilbage til sin plads i porten. Når besøget var forbi, tog de mandens gårdøg i den port, hvor de var på besøg, red hjem til deres egen port, hvorfra den fremmede hest ligeledes gik ene tilbage til sin plads i porten. Den skik var nok tildels aflagt ved udskifningen«.

De eneste huse i sognet, der lå uden for bysamfundet, var ledvogterhusene, de såkaldte hyrdhuse ved sognegrænserne og de mest benyttede veje. Ved grænsen til Skellerup lå Skjælvadhuset, ved vejen til Rønninge Ellepindshuset, ved Nyborgvejen på grænsen til Såderup Doneborghuset og ved Refsvindingevejens markskel Lydenskovhus. Beboerne af disse ensomt beliggende huse skulle sørge for, at ledene mellem sognene holdtes lukkede, navnlig af hensyn til kreaturerne, der ikke gerne skulle forvilde sig ind på en fremmed bymark. Skete det alligevel,

kunne pigerne, der vogtede køerne på bymarken, have deres besvær med at finde deres køer, når de skulle have dem samlet til malkning. For at man bedre kunne finde køerne, var disse forsynet med klokker, der havde forskellig klang, så man kunne høre, hvem de tilhørte.

Den største ulykke, der i 1700-tallet ramte dansk landbrug, var kvægpesten, der i årene 1745-47 raserede kvægbestanden bl.a. på Fyn og mange steder dræbte alt kvæget på en gård. Der berettes om to gårdmænd, der i fællesskab købte en kvie, som hver af dem malkede hver anden dag, og den ene blev endda afkrævet en potte mælk af fruen på Rønningesøgård (Mette Sophie Munck, gift med Johan Caspar Rasch), fordi hele besætningen på herregården var gået til. Rønningesøgård hovedgård og bøndergods havde mistet 115 stk. kvæg ifølge herredsfogedens indberetning.

Hvad angår agerdyrkningen, rådede der siden middelalderen jordfællesskab. En gårds tilliggende bestod af smålodder, der var spredt på mange steder i bymarken, og det dyrkningsfællesskab, der fandt sted, gjorde, at bønderne ikke kunne dyrke jorden efter deres eget hoved, men måtte underordne sig fællesskabet.

I slutning af århundredet begyndte så i Ellinge som andre steder de landbo-reformer, der betød en fuldstændig omvæltning af landbruget: udskiftningen, udflytningen og bøndernes køb til selveje af deres gårde.

Ejere og fæstere i 1688

Fra Nyborg Amtstues arkiv

Ellinge Sogn og Bye

<i>Proprietaries</i>		<i>Gl. Matricul</i>	<i>Nye Matricul</i>
Obriste	1. Rasmus Rasmussen	13-6-0-0	8-6-3-1
Debetzis frue	2. Anders Pedersen Heraf Skov 1 f 1 alb	9-7-0-0	6-7-1-0
	3. Rasmus Andersen tilforn Hans Jørgensen	9-3-1-1	7-4-0-1
	4. Peder Søfrensen	13-5-0-0	5-6-0-0
Assessor Rasch	5. Niels Tommesen tilforn Mads Hansen Heraf Skov 1 f 1 alb	4-4-0-0	5-6-1-1
Velb. Hans Due	6. Claus Clausen	6-5-2-0	5-0-3-2
Velb. Hans Due og Oberste Debetzis frue	7. Hans Jørgensen og Anders Jørgensen tilforn Hans Erichsen	20-0-0-0	11-1-3-2
	8. Peder Nielsen Strange tilforn Niels Strange Heraf Skov 1 skp ½	9-7-0-0	6-5-3-1
Velb. Hans Due	9. Søfren Nielsen tilforn Søfren Smed	12-5-2-0	4-7-0-0
	10. Anders Madsen tilforn Niels Jensen	6-6-0-0	3-7-3-2
Velb. Hans Urne	11. Hans Ibsen	12-5-0-0	9-1-1-0
	12. Rasmus Christensen tilforn Hans Pedersen	8-0-0-0	8-2-0-2
Velb. Knud Urne	13. Jens Pedersen	10-0-0-0	8-5-0-1
	14. Hans Laursen tilforn Laurst Madsen	7-3-0-0	5-4-3-1
Ellinge Kirche og Schiellerup Præst: 1-5-2-1½ Knud Urne Herligheden: 1-5-2-1½	15. Christen Hansen Till Præsten Till Kirchen	1-4-0-0 1-4-0-0	3-3-1-0
Jomfrue Marchedam og Roldsted Kirche	16. Peder Pedersen og Jørgen Mathiesen tilforn Niels Pedersen	15-3-0-0	8-4-2-0

Præstekaldet	17. Annex Præstegaarden Peder Rasmussen Heraf Skov 1 skp 1½ a	7-4-2-0	5-6-2-1 Med Skouf
Ellinge Kirche og Knud Urne	18. Jens Pedersen Skreder tilforn Jens Laursen Heraf Skov 1 f- 1 alb	5-4-0-0	5-2-0-1
Herlighed	19. Laurs Madsen Huusmand	0-0-0-0	0-0-1-0

Paarup Bye

Kongl. Mayts Ryttergods General Leynhelm	1. Niels Rasmussen Heraf Skov 2 skp 1 f	33-0-2-2	14-5-1-0 Med Skouf
	2. Mads Michelsen Heraf Skov 4 skp 2 f	17-2-2-2	8-1-2-0 Med Skouf
Velb. Knud Urne	3. Hans Jensen tilforn Søfren Hansen Heraf Skov 1 skp 1 f	16-5-0-0	7-3-1-0 Med Skouf
General Leynhelm	4. Peder Jensen tilforn Oluf Ladefoget	1-4-0-0	0-2-3-1
Velb. Knud Urne	5. Laurids Ibsen tilforn Anders Brixen	3-5-0-½	1-0-1-0

Bægstrup Bye

	1. Hans Rasmussen Heraf Skov 1 skp 1 f	17-3-1-1	10-3-1-2 Med Skouf
	2. Rasmus Pedersen tilforn Søfren Hansen Heraf Skov 1 skp 1 f	17-3-1-1	9-1-3-1 Med Skouf
Kongl. Mayts Ryttergods	3. Hans Pedersen tilforn Christen Jensen Heraf Skov 1 skp 1 f	17-3-1-1	9-6-3-1 Med Skouf

Grøfte Mølle

	4. Søfren Hansen Sviins Olden	11-0-0-0	5-2-1-0 0-2-2-2
--	----------------------------------	----------	--------------------

Den »gamle« matrikel er landgildematriklen fra 1664, og den »nye« kom til at gælde fra 1688 til 1844, da den endnu gældende matrikel trådte i kraft.

Udskiftningsforretningen af Ellinge Bys Jorder

(Efter afskrift af gmd. Rasmus Thomsen)

Anno 1795 den ottende September indfandt sig Landvæsenskommissærerne i Nyborg Amt, Amtmanden Hr. Kammerherre Schumacher, Justitsraad Bekker og Birkedommer Toftgaard, udi Gaardfæsteren Hans Knudsen, af Rønninge Søegaards Gods, hans Gaard, for efter Begjæring af Hr. Landinspektør Utke, herved under No 1 at foretage en Udskiftningsforretning af Ellinge Byes Jorder; Hvorved tillige var tilstede Udskifteren Hr. Landinspektør Utke. – Hr. Forvalter Hansen paa Rønninge Søegaard fremlagde under No 2, Amtmanden Hr. Kammerherre Schumachers Pro Memoria, hvorved denne Forretnings Foretagelse skulle bekjendtgjøres samtlige Lodsejere. – Ligeledes fremlagde han under No 3 en Pro Memoria fra Forvalter Hansen, hvorved Udskiftnings Forretningens Foretagelse bekjendtgjøres Fru Geheimeraadinde Juel til Raunholt og Hellerup og findes paategnet af Hr. Forvalter Lund, hvorved Bekjendtgjørelsen tilstaaes. –

Af Lodsejerne var ifølge Indkaldelse No 2 mødt Hr. Major Lemvigh til Rønninge Søegaard, Hr. Hofjægermester Wind til Hindemae, Hr. Friis, Præst i Schiellerup, Selvejerbonden Søren Jørgensen i Ellinge tilligemed Skoleholderen Lars Bekker i bemeldte Ellinge. –

Hr. Landinspektør Utke anmeldte Sognets Hartkorn efter Lodsejernes Anmeldelse at være:

For Rønninge Søgaard	123 Td. 4 Skp.*
Hindemae	44 Td. 5 Skp. 1 Fk 1 Alb.
Selvejer Søren Jørgensen	6 Td. 7 Skp. 1 Fk
Annexgaarden til Schiellerup Præstekald	5 Td. 6 Skp. 2 Fk 1 Alb.
Kiele Mølle til Raunholt	3 Td. 2 Skp. 2 Fk
Grøfte Mølle til Juulschou	5 Td. 2 Skp. 1 Fk
	<hr/>
	189 Td. 3 Skp. 3 Fk 2 Alb.

Hr. Landinspektør Utke forestillede derefter den Orden, i hvilken han formenter Fællesskabet her burde afhandles, og tilføres:

1. Kirke-Jorderne, som Hindemae Gods Bønder har i Fællig paa Beystrup Bys Mark, deres Udmaaling og Vederlag for samme, efter den over Byens Jorder tagne og approberede Taxation.
2. I Henseende til Skolens Græsningslod, Bestemmelse af Høveders Græsning, samt Stedet hvor samme kan udlægges.
3. Planen til Fællesskabets Ophævelse mellem Lodsejerne, med Gaarders Udflytning, som her vil være til almindelig Nytte.

*) 1 td. hartkorn = 8 skæpper a 4 fjerdingkar a 3 album

og

4. Bestemmelse af almindelige Veje, Foedstier, Grus- og Lergrave, med mere, som maatte være fornødent at faa afhandlet og bestemt mellem Lodsejerne.

Betræffende 1ste Post: Da kan Kirke-Jorder saavelsom den Jord, Beystrup By skal afgive til Skolen i Ellinge, afskjæres af Beystrup Bys Øxenbjerg Mark, nemlig af Hallehaugs Vænge og Vinkels Agre, for at tillægges Rønninge Søegaards Gods i Ellinge, som igjen afgiver Jord til Hindemæe Gods Bønder paa Ellinge Mark. –

Den anden Post, Vederlag for Skolens Græsning og belangende: Da angav Lodsejerne: At Skoleholderen hidtil har haft 3½ Høveds Græsning, som nu bliver ham udlagt Jord for imellem Vejene, som bliver anlagt igjennem Styr- og Espe-marken, af øverste og nederste Hovedlands Agre. –

Fuldmægtig Lund fra Raunholt mødte som Fuldmægtig for Fru Geheimeraadinde Juel til Raunholt og Hellerup, og i Anledning af, at 2de af Rønninge Søegaards Bønder hidtil har svaret 12 Skjepper Byg og 10 sk. i Penge for nogen af Hellerups Gods Jorder, de har havt under Brug; Men da han ikke kunne udvise Jorderne, Pengene og Kornet svares af; – Saa skulle han paa Fru Geheimeraadindens Vegne erklære: At hun for Fremtiden vil være fornøjet med den bestemte Afgift uden at paastaa Jord udlagt. –

Den 3die Post angaaende Delingsplanen imellem Lodsejerne. –

- a) Annex-Bonden Stephan Hansen beholder hans ved Gaarden indhegnede Hauger, og faar der tillagt i Kirkemarken af Kirke Agre og Erte Agres Hutte. – Imod Vesten grænser denne Lod til Anders Nielsens Tofte og Beystrup Markskjel. – Imod Østen og Søndnen til Vejen, som bliver anlagt fra Ellinge til Tvivaad. – Dernæst beholder han sin indhegnede Skovhauge i Espe-Marken, Lyenskov kaldet. – Paa foranførte Steder faar han Vederlag for alle de Jorder, han har havt i Fællig i alle Byens Marker, saavidt han efter Maal og Taxation kan tilkomme.
- b) Husmand Christen Hansen i Paarup af Rønninge Søegaards Gods beholder hans ved Stedet indhegnede Balle Hauge og faar der tillagt vesten og østen saa meget som han kan tilkomme, for de Jorder han har havt paa Ellinge Bys Marker og indhegninger. –
- c) Hindemæe Gods Bønder, nemlig Jacob Andersen og Hans Christensen af Ellinge beholder deres ved Gaarden indhegnede Hauge og faar videre i Kirke-marken, sammenhængende med Paarup Bys tillagte Jorder af Kirke Agre, Øster Mellebrøde, Avlshøy Agre, Præstelands Agre, noget af Holme Agre, Vester Mellebrøde, af Taageruds og Hanstveds Agre, lange Tvede og Tornhøys Agre, videre faar Hindemæe Gods i Paarup og Ellinge, af Elle Agre, Eske Mose Agre, det indhegnede store og lille Rørmose, Holms Lykke og Lodden Hauge, Skifterne bag Holmene, Søeruds Agre, den indhegende Søb Hauge og et Stykke af Søemaalene, som grænser paa Søen. – Af Landemose Haugerne faar de saa megen Gjærdsel, som de kan efter Taxation indløse, mod at dem igjen fragaar, hvad Gjærdsel, de har havt, saavel i Marken, som udi Indhegningerne, uden paa de Steder, som forhen her ere anførte. –

Videre faar de udi Styr Marken: Attebroes Agre, – Paarup Mose og Vænget, Vester og Øster Kilerne. – Af Steens Agre, Engmaalene, Præsteland, Lange magre Maal, Røde Maal, Kyse Holm, og Struue Maal, af Egentveds Agre, Stumpede Hestehauge Stykker, Bolbroe Maal, og muligt noget af Hestehauges Agre. – Alt saavidt de efter Maal og Taxation kan indløse. –

Nys beskrevne Lod grænser i Kirkemarken imod den nordre Side til Sognevejen, som bliver anlagt fra Schiellerup til Ellinge. – Imod Vesten til Vejen som bliver anlagt fra Ellinge til Tvievaad og videre paa Tofterne, østen Byen, i Styr Marken grænser de til Rønninge Søegaards Bønders Lod. –

- d) Selvejer Søren Jørgensen beholder hans ved Gaarden indhegnede Hauge og faar straks derved af Smede Tofte, henimod een Tønde Land.

En Hovedlod i Espemarken, af Ammelykke Agre, Møllevaads Agre, Brændebroes Agre og Vie-Agre. – Imod Norden grænser denne Lod til Rønninge Søegaards Bønder, – Imod Vesten til Beystrup Markskjel, – Imod Østen til Vejen, som bliver anlagt fra Ellinge til Refsvindinge Mark. Østen for nys beskrevne Vej faar han Vederlag af Hans Christensens Espehauge, og sønden for samme, saa vidt han efter Taxation kan tilkomme, for den Gjærdsel, han har havt udi Fællig, og Indhegnet paa Ellinge Bys Fang. Saa faar han et Tørvemaal af omtrent 4 Skp. Lands Størrelse paa Alkjers Mose udi Espemarken.

- e) Resten af Ellinge Bys Jorder bliver siden til Inddeling for Rønninge Søegaards Godses Bønder, og tilbød Hr. Major Lemvigh til Lettelse for det Hele, at ville udflytte 2 til 3 Gaarde alt efter Omstændighederne. –

Den 4de Post, betræffende Veje, da bliver følgende at anlægge. –

- a) En Vej fra Ellinge over øverste Hauge Land, Heil Agre, Hovbroes Agre, Bjergermaalene, Doms Agre, Nyeraads Agre, og øster Skovmaalene til Saaderup. –
- b) En Vej udi Espemarken over øverste Hauge Agre, over Bredebroes Agre langs med Espe Haugerne, Espe Maalene og over Kog Agrene samt Hedeleds Hutte til Refsvindinge. – Fra Hedeleds Hutte følger Veien Gjærdet til Annex Bondens Lynskovs Hauge. –
- c) En Vei fra nys beskrevne og igjennem Selveier Søren Jørgensens Lod til Kilde Mølle. –
- d) En Vei udi Kirkemarken, over stumpede Erte Agre, Kirke Agre, langs Erte Agre, og videre til Tvidevad. Fra sidst beskrevne Vei kommer Sogneveien fra Ellinge til Skjellerup over Holme Agre, Pattekjærs Agre, Tøierods Agre og Handtveds Agre til ledet ved Skjellerup Mark. –
- e) Et Vei over Kirke Marken fra Ellinge over Handtveds Agre til Hols Mølle. –
- f) En Vei udi Marken fra Ellinge til Paarup omtrent som den har gaaet hidtil. –
- g) En Vei fra Paarup over Langetveds Agre til Hols Mølle.

Stierne bleve vedtagne saaledes, nemlig en fra Paarup til Ellinge paa samme Sted hvor den forhen har gaaet. –

Til almindelig Gruusgrave bliver udi Styr Marken paa Dams Agre afpælet Sex Skp Land. – Til Sandgrave bliver udi Espe Marken paa Sandgravs Agre ligeledes afpælet Sex Skp Land. – Til almindelig Vandsted bliver Vei udi Kirke Marken

igjennem Annexbondens Lod ned til Becstrup Markskjel der bliver indgydet og af 16 Alens Brede afpælet. —

Det Bæk- eller Vandløb igjennem Ellinge Styr Mark bliver ligesom hidtil gaaende, og til frie Oprensning for Vedkommende. —

Efter at dette for samtlige Vedkommende var blevet Oplæst erklærede de sig dermed udi et og alt fornøiede hvor ved Hr Major Lemvigh dog erindrede: At han forbeholdt sig Ret til Steenene paa den Grund han forbytter sig da skal enhver saadan bortføre dem, inden førstkommende første Mai siden de udi andet Fald følger Grunden, blev denne Forretning med alle Vedkommendes Samtykke sluttet. —

Actum Ellinge ut Supra. —

Schumacher, Bekker, Toftgaard, Utke.

Lemvigh, C. J. Vind, K. A. Friis, Lund, Lars Bekker, skoleholder, Søren S I S Jørgensen.